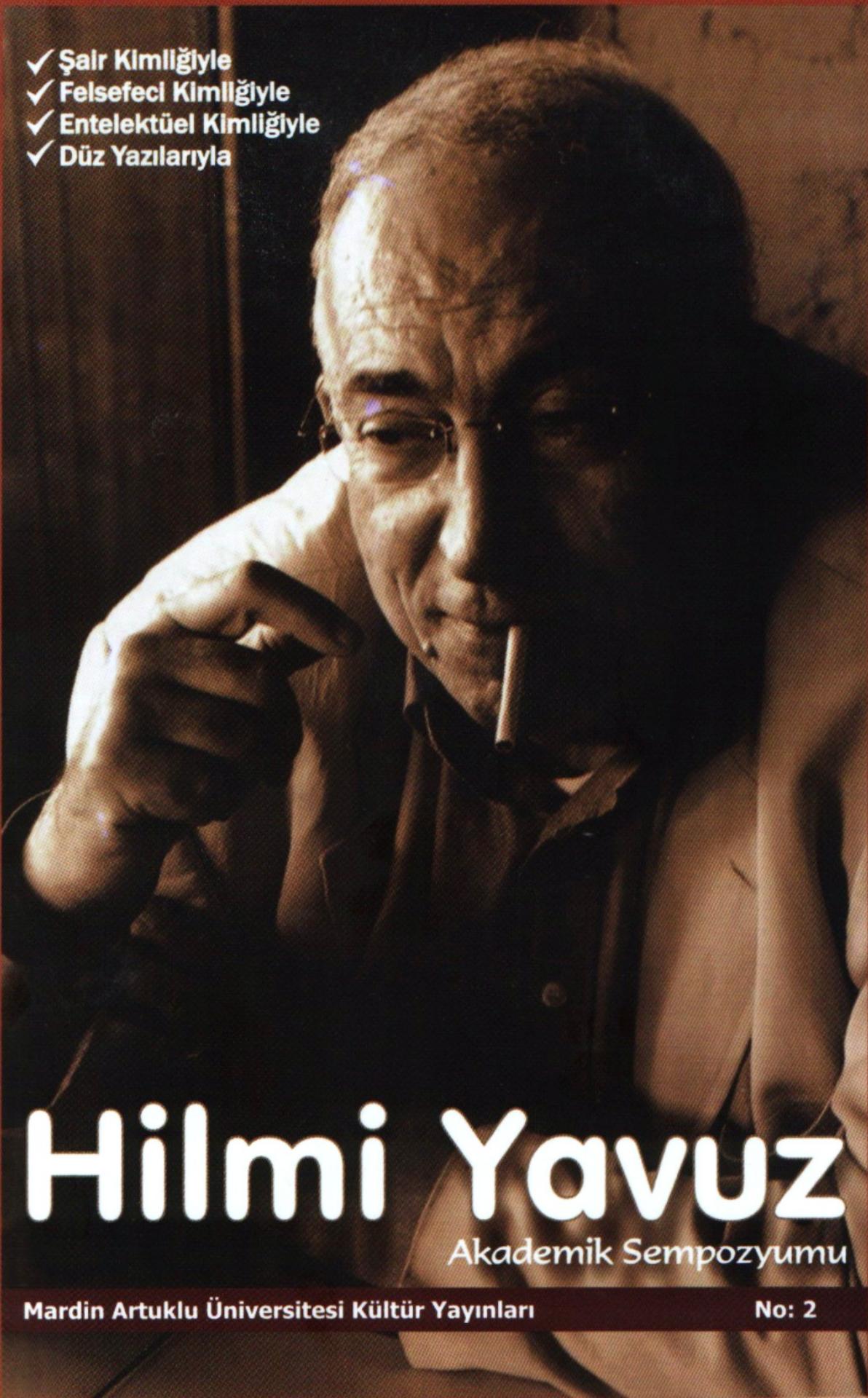

- ✓ Şair Kimliğiyle
- ✓ Felsefeci Kimliğiyle
- ✓ Entelektüel Kimliğiyle
- ✓ Düz Yazılarıyla

Hilmi YAVUZ

Akademik Sempozyumu

Mardin Artuklu Üniversitesi Kültür Yayınları

No: 2

Mardin Valiliği ve Ardahan Üniversitesi`nin katkıları ile

Eserin Adı : **Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumu Bildirileri
(19 Nisan 2009 – Mardin)**
Yayın : Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları
ISBN : 978-605-4202-01-0
Yayın No : Kültür Yayınları No:2
Yapım : Mardin Artuklu Üniversitesi
Basım Bilgileri : Mart 2010 - Birinci Baskı - 2000 adet
Editör : Bülent Ayanoğlu - bulentayanoglu@gmail.com
Dizgi & Kapak : Nezir Güneş
Kapak Foto : Oğuz Kurum
Grafik Tasarımı : Mardin Life
Redaksiyon : Aysel Fedai / Çiğdem Akyüz / Nuray Memiş
Baskı & Cilt : İletişim Matbaası / Mardin
İletişim Bilgileri : Mardin Artuklu Üniversitesi 47100 /Mardin/Türkiye
www.artuklu.edu.tr
Tel: +90 482 212 40 02 / Faks: +90 482 212 40 04

- ✓ **Sair Kimliği ile Hilmi Yavuz**
- ✓ **Entelektüel-Felsefeci Kimliği ile Hilmi Yavuz**
- ✓ **Düz Yazıları ile Hilmi Yavuz**

Hilmi Yavuz Akademik Sempozyumu Bildirileri

**Sempozyum Tarihi
19 Nisan 2009**

Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları

Mart 2010

RENGÂRENK BİR GÖKKUŞAĞI: HİLMİ YAVUZ'UN ŞİİRLERİNDE METİNLERARASI İLİŞKİLER

Necati Tonga

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Kırıkkale,
necati.tonga@gmail.com

Özet

Postmodernizme paralel olarak gelişen metinlerarası ilişkiler kuramına göre bir edebî metin, kendinden evvel kaleme alınan edebî metinlerden izler taşır, başka eserlerden ve edebî türlerden etkilenir. Özellikle epigraflar, metin içerisindeki cümleler, tarihî göndermeler ve iktibaslar ile bir edebî metinde metinlerarası bir ilişki sağlanabilir. Edebî eser, bir birikimin mahsülü olduğuna göre onu değerlendirdirken de yazanın yaptığı göndermeleri göz önüne alarak incelemek gerekektir.

Hilmi Yavuz'un son dönem Türk edebiyatında şiirleriyle doğu ve batı kültürleri arasında bir köprü kurmaya, bir sentez yapmaya çalıştığı görülmektedir. Her bir kitabını bir ana izlek çerçevesinde şekillendiren Hilmi Yavuz'un şiirlerinin diğer bir önemli özelliği, geçmişte yazılmış edebî metinlerle kurduğu ilişkidir. Biz sunacağımız bildiride Hilmi Yavuz'un şiirlerini kullanılan imgeler, yapılan göndermeler ışığında metinlerarası ilişkiler açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Hilmi Yavuz, metinlerarası ilişkiler, şiir, imge.

I. Metinlerarası İlişkiler Kuramı

“Her metin bir metinlerarasıdır.”

Roland Barthes

Metinlerarası İlişkiler (l'intertextualité); edebî metinlerin, başka edebî metinlerle ve sanat eserleriyle bağlantısını ortaya koymaya çalışan ve bu bağlantıyı değerlendirdirken *hermeneutik* (yorumsamaılık) ve *alımlama estetiği* gibi okur merkezli bir yaklaşımı benimseyen modern bir edebiyat kuramıdır.¹ Metinlerarası ilişkiler, “*Güneş altında söylenmemiş söz yoktur.*” cümlesiyle vecizleşmiştir ve “*Aslında her şey önceden söylenmiştir.*” düşüncesine dayanır.

Resim, heykel, sinema, müzik gibi sanat dallarında da yansımalarını gördüğümüz bu kuram; Mihail Baktin, Julia Kristeva, Roland Barthes, Michehael Riffaterre, Laurent Jenny ve Harold Bloom gibi teorisyenlerin öncülüğünde 1960'lı yıllarda başlayarak postmodernizme paralel bir gelişme göstermiştir. “Kuramsal olarak XIX. yüzyılda ortaya çıkan metinlerarasılık genel anlamda bir ya da daha fazla metin arasındaki bir tür alışveriştir.”²

Metinlerarası ilişkiler kuramına göre; her edebî metin, geçmişle bağları olan bir kompozisyondur ve onu salt bir bütün hâlinde, geçmiş edebî birikimlerden/metinlerden soyutlayarak çözümlemek yanlıştır. Çünkü bu kurama göre her sanat eseri, kendinden önceki eserlerden [*gizli ya da açık*] iktibaslarla oluşmuş bir mozaiktir.

Geçmişte ortaya konulmuş eserle ilişki kurmak isteyen sanatçı(özelde şair-yazar); metinlerarası ilişkiye sağlayabilmek için *alıntı*(örtülü-açık), *pastiş*(öykünme-alaylı taklit), *anıştırma*(telmih), *kolaj*(yapıştırma), *alayci dönüştürüm*, *yeniden yazma...* gibi yöntemleri kullanır. “Özellikle epigrafları, tarihî bilgileri, spot cümleleri, önemli dönemin çığır açıcı eserlerinden nakledilen iktibasları ile postmodernistlerin önemle uyguladığı metinlerarası ilişkiler metodu, metin tahlilleri için her eserde başka eserlerin izlerini aramayı teklif eder.”³

Metinlerarası ilişkilerde edebî metin yazarının sadece kendinden önceki edebî eserlere göndermeler yaparak bir metinlerarası ilişki kurması beklenmez. Şair ya da yazar, aynı

¹ Metinlerarası İlişkiler kuramı ile ilgili bakınız: Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yay., Ankara, 1999., Önal, Mehmet, *En Uzun Asırın Hikâyesi Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım 1*, Akçağ Yay., Ankara., 1999., Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., Ankara, 1999.

² Aktulum, Kubilay, age., s.42

³ Önal, Mehmet, age., s.191

dönemde yaşadığı şair ve yazarların edebî metinlerine, kendi edebî metinlerine ya da diğer sanat eserlerine(*resim, müzik, sinema filmi...*) de göndermelerde bulunarak metinlerarası ilişki kurabilir.

“Bazı şairler, başkalarına ait metinleri ya aynen (iktibas) ya da dönüştürerek, değiştirerek, kendine mäl ederek yani onu kendine özgü bir biçimde yeniden üretecek (iktisab) alıp kullanırlar. Eski Türk edebiyatında terbi, muhammes, tahmis, taşır, tesdis, ırsal-i mesel, nazire, telmih gibi uygulamalar da aslında metinlerarası ilişkilerdi[r].”⁴

Günümüz Türk şiirinde metinlerarası ilişkilerden en sık faydalanan şair Hilmi Yavuz'dur. Metinlerarası ilişkiler kuramı ile ilgili bu girişten sonra Hilmi Yavuz'un şiirlerindeki metinlerarası ilişkileri incelemeye çalışalım:

II. Hilmi Yavuz'un Şiirlerinde Metinlerarasılık

“ne kalır geriye aynadan, söyle, ne kalır?
geriye kalan, âh, sadece yalnızlıklar...”
Hilmi Yavuz

Son dönem Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Hilmi Yavuz, yaklaşık kırk yıldır şiir yazan, poetikasını sağlam temeller üzerine kuran bir şairdir. O, ustaları Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Asaf Hâlet Çelebi, Ahmet Muhip Diranas ve Behçet Necatigil gibi saf şaire ulaşmak istemiş ve büyük ölçüde bu arzusunu gerçekleştirmiştir. Nitekim Cahit Külebi “*Şiir denilen gizli varlığı bulan, biçimle içeriğin kutsal birleşmesini gerçekleştiren bu büyük şair, artık gençlik yıllarından uzaklaşıyor, ama ölümsüzlüğü de sirtlamış gidiyor.*” sözleriyle şairin bu başarısına dikkat çeker.

İlk kitabı Bakış Kuşu'ndaki yoğun anlatımla edebiyat eleştirmenlerinin dikkatini çeken Hilmi Yavuz, daha sonraki kitaplarında tematik çerçevede her biri bir bütün olan şiir kitapları yayınlamıştır. O, şiirlerinde anlam katmanları çok olan, çağrıım yönünden zengin kelimeleri kullanmaya özen gösteren bir dil ustasıdır.

Hilmi Yavuz'un şiir kitapları bir ana problematik etrafında şekillenir ve bazıları kitaplarına isim olan, çağrıım dünyası zengin kelimeler üzerine kurulur. “*Hüzün, yaz, erguvan, gizem, zaman, yol,*

⁴ Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, 2.Bas., Ankara., 2004, s.122

ayna, gül, akşam, siyah, gün, çöl, büyü..." gibi kelimeler, Hilmi Yavuz şiirinin anahtar kelimeleri olarak da değerlendirilebilir.

Bu açıdan *Siyah Sonnet* şiiri, şairin poetikasını göstermesi açısından güzel bir örnektir. Yukarıda bahsettiğimiz "siyah, büyü, zaman, ayna, yol, sir, erguvan" gibi girift kelimelerle bu şiirde bir bütün halinde karşılaşırız:

*siyah
sonnet*

*sular kayboldu büyüde, büyü tüldü tül
siyah kendini gösteriyor, kapanır
yalnızlık dizlerine... gel, gömül
tenine... o tenin ki, Zaman'dır...*

*maide ve siyah, olur elbet, kininden
çekilir gibi yollar... sularda ayna sesi!
âh, gökler bıkar gider kendi erguvanından;
bir aynaya dönüşür ötekinin gölgesi...*

*ve siyah... ayna düşer! aynayla birlikte
herşey kırılır!
ne kalır geriye aynadan, söyle, ne kalır?
geriye kalan, âh sadece yalnızlıklar...*

*aynalarımı gibi yapan aynalar!..
sir biziz, aynalar sırrolacaklar...[ES, s.186]*

Hilmi Yavuz'un âhenkli ve lirik bir şiir dili vardır. O, hiç şüphe yok ki son dönem şiirimizde Türkçeyi en güzel kullanan şairlerdendir. Hilmi Yavuz, misra ve kelimeler üzerinde inceden inceye düşünen Yahya Kemal ve Ahmet Haşim gibi zor, az ve öz yazan bir şairdir. O, şiir dilini kurarken halk ve divan şiirinin söyleyiş özelliklerinden, türkülerden, masallardan, menkibelerden, arkaik kelimelerden sıkılıkla faydalanymıştır.

Şiirlerini sembollerle, mazmunlarla, çağrısimi zengin kelimelerle ve lirik bir dille kaleme alan Hilmi Yavuz, şiirlerinde gelenekle dikkat çekici bir bağ kurar. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde gelenekten neredeyse bütün yönleriyle faydalanan şairlerin başında Hilmi Yavuz gelir.⁵ O, şiirlerinde "lisede ve şiirde hocam"

⁵ Bu konuda bakınız: Tonga, Necati, "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalanan", *Turkish Studies International*

dediği Necatigil gibi divan edebiyatı unsurlarını taklitçiliğe düşmeden kullanmış, modern olanla geleneği birleştirerek özgün şiirler yazmıştır.

Kendisiyle yapılan bir konuşmada “*Şiirler, büyük akarsulara, ırımkılarla benzerler, kimileri akar akar, kimileri de yataklarında kurur kalır öylece. Irmağın kurumaması, ona katılan, o yatağa doğru gürül gürül akarak onu besleyen genç akarsuların olup olmamasına bağlıdır.*”⁶ diyen Hilmi Yavuz'un şiiri, hem doğu hem batı kaynaklı zengin bir edebî birikimin mahsulüdür.

Yavuz'un şiir kitaplarında karşımıza çıkan iktibaslar, göndermeler, semboller, telmihler, mecazlar, mazmunlar gelenekle kurulan bağlantıyı göstermesinin yanı sıra Hilmi Yavuz şiirinin metinlerarası ilişkiler açısından da zengin bir panorama çizdiğinin göstergeleridir. Hilmi Yavuz şiiri, gelenekle⁷ sıkı bir bağ içerisinde olduğu için metinlerarası ilişkiler açısından da okuru zengin bir malzeme ile karşı karşıya getirir.

Şimdi Hilmi Yavuz'un şiirlerindeki metinlerarası ilişkileri, ana başlıklardan hareketle örnekleyerek inceleyelim:

1. Divan şairiyle metinlerarası ilişkiler

İktibas(alıntı), metinlerarası ilişkilerde akla ilk gelen ve en sık kullanılan biçimdir. Geçmişte yazılmış bir metin, cümle ya da kelime daha sonra yazılan bir edebî metinde varlığını en somut ve sade şekilde iktibaslarla gösterir.

İktibaslar bölüm başlarında epigraflar şeklinde karşımıza çıkabileceğgi gibi, şiirin ana gövdesine de eklemlenebilir. Hilmi Yavuz da şiirini zenginleştirmek ve metinlerarası ilişki kurmak için sık sık iktibaslar yapar.

Divan şairleri içerisinde Bakî, Şeyh Galib, Fuzûlî, Nefî, II.Selim, Esrâr Dede ve Niyazi-i Mîsrî iktibas yaptığı şairlerden bazalarıdır. Şair, zaman zaman divan şiirinden beyitleri ya da dizeleri aynen aktarmış, bazen de şiirine beyitlerden ifadeler eklemlemiştir.

Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 2/4 Fall 2007, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II, s.771-782

⁶ Söylesi: Ercan Yılmaz, “*Hilmi Yavuz: Şiirler, Büyük Akarsulara, ırımkılar Benzerler*”, *İrmak*, Hilmi Yavuz Özel Sayısı, S.63,Mart 2006, s.4

⁷ Burada gelenekle kastedilen yalnızca divan şiiri değil, bütün bir edebî birikim yahut edebî mirastır. Hilmi Yavuz'un şiirlerinde metinlerarasılık açısından karşımıza çıkan malzeme, bir makalenin yahut bildirinin sınırlarını aşacak yoğunlukta olduğu için konu ana hatlarıyla örneklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Yazımız boyunca örnek alınan metinlerde şiirin hangi kitaptan alındığı şu kısaltmalarla gösterdik: **GUY**: Gülün Ustası Yuktur, **ES**: Erguvan Sözler, **YS**: Yolculuk Şirilleri, **AŞ**: Akşam Şirilleri, **BY**: Büyüsün Yaz.[N.T.]

Örneğin “kaside” adlı şiirinin son beytinde Hilmi Yavuz, II. Selim’in meşhur “*Biz bülbul-i muhrik-dem-i firâkız //Âteş kesilir geçse sâbâ gülşenimizden*” beytinin ikinci misraını aynen iktibas etmiştir:

Hilmi elbet sürersin günleri bir yangına

“*Ateş kesilir geçse sâbâ gülşenimizden.*” [GUY, s.56]

Mustafa Subhi Üzerine Şiirler kitabının “şimendifer işçileri anlatıyor” şiirinde Fuzulî’nin “*Dost bî-pervâ felek bî-rahm ü devrân bî-sükûn//Derd çok hemderd yok düşman kavî tali’ zebûn*” beytinden yalnızca dört kelimeyi şiirine kolaj tekniğiyle alıntılamıştır:

“derler ki gülün azına kanaat

Düşman kavî, tali’ zebûn

de ki gülün hepsi bizim.” [GUY, s.169]

Bu alıntılar zaman zaman sadece ses, hatırlatma ve imâ boyutunda kalır. Aşağıdaki tabloda Mevlânâ, Fuzulî, Bakî, Nailî, Nâbî ve Şeyh Galip’in beyitlerine göndermelerin yapıldığı ve bu sayede metinlerarası bir ilişkinin sağlandığı görülmektedir:

Ana Metin(Öncel Metin)	Art Zamanlı Metin
<i>Dil verdiğimiz yâre nigâh-i gazabından Tasrihe meçâl olmadı imâ ile geçtik. Nailî</i>	“Çok uzun anlatmak gerekti Ve biz, sadece <i>imâ ile geçtik.</i> ” (doğunun geçitleri, GUY:146)
<i>Bir devlet için çerhe temennâdan usandık Bir yâr için ağıyâra müdârâdan usandık Nâbî</i>	görmüş bir höyüktü ki <i>usandık</i> ... dağ yolları öyle yörüktü ki <i>usandık</i> ... ve gül şaire bir yüktü ki <i>usandık.</i> ” (<i>usandık</i> , ES:12-13)
<i>a. “Gencînede resm-i nev gözetdim Ben açdım o genci ben tüketdim.” Şeyh Galip-Hüsün ü Aşk’tan b. “Yine zevrak-ı derunum kırılıp kenare düştü Dayanır mı şîşedir bu reh-i sengsâre düştü.” Şeyh Galip</i>	a.“aşkları kendimle bezedim <i>ben aldım şürin yüksüsünü ben ürettim.</i> ” (ölüm ve zaman, ES:129) b.“ <i>kalp kalesi!</i> ⁸ ben sana sürgün, sen bana hüzün <i>dayanır mı Hüsün ü Aşk bu</i> ” (kalp kalesi, ES:14)
<i>c. “Giydikleri âfitâb-ı temmuz İçtipleri şule-i cihansûz.” Seyh Galip-Hüsün ü Aşk’tan d. “manend-i Bilal-i sâhib-îrfân nur-i siyeh içre nur-i imân” Şeyh Galip-Hüsün ü Aşk’tan e. “Geh kar yağar idi geh karanlık.” Şeyh Galip</i>	c. “bir sarı fanus, <i>âfitâb-ı temmuz</i> giysiler soyunmuştur, ve çıplak tek tip yalnızlıklar kuşandı şimdi.” (çöl kirildi, BY:311) d. “...kalbine gömülüür <i>Nurusiyah</i> ” (akşam ve nurusiyah, AŞ:29) e. “Kar yağar, bir ânlık kar, bir ânlık” (akşam ve nurusiyah, AŞ:29)
<i>“Bışnev ün ney çün hikâyet mikûned”</i>	“ <i>çün hikâyet mikûned</i> , sözler, sözler ve

<i>Mevlânâ</i>	sözler” (müzik sonnet’si, ES:204)
<p>a. <i>Vehm ilen söyle dîl-i mecrûh peykânun sözün</i> <i>İhtiyat ilen içer her kimde olsa yâre su.</i> Fuzûlî</p> <p>b. <i>Hâsilim yoh ser-i kûyunda belâdan gayri</i> <i>Garazım yoh reh-i aşkında fenâdan gayri.</i> Fuzûlî</p> <p>“Deşt-i fenâda mürg-i hevâ durmayub döner” <i>Baki-Kanuni Mersiyesinden</i></p>	<p>a.“kimse bilmedi, ben <i>dîl-i mecrûh</i>” (harfler ve hilmi şiirinden, BY:427)</p> <p>b.“<i>ser-i kûyunda</i> itlerle... eyvah!” (harfler ve hilmi, BY:427)</p>
	<p>a.“ben çıkmazda, ten kilitli, yaz girift varoluş baştan başa çöl... sen hilmi yavuz, ey <i>deşt-i fenâ</i> sen öl!” (cölde ölüm, BY:301)</p> <p>b.“yüzümle kimin yüzü gibiyim çöl leşti, yırtıcı kuşlar <i>mürg-i hevâ durmayıp döner.</i>” (yüzümdeki çöl şiirinden, BY:302)</p>

Şair, yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere bazı divan şiirinden aldığı misraı kendine özgü bir şekilde yeniden yazarak(iktisab) metinlerarası ilişki kurmuştur. Tabloda divan şairleri içerisinde özellikle Şeyh Galib'in şiiri ile kurulan metinlerarası ilişkinin yoğunluğu dikkat çekmektedir.

Hilmi Yavuz, “Divan Edebiyatı Beyanındadır” adlı şiiri ile de 1945 yılında yayınlanan Abdülbaki Gölpinarlı'nın aynı adlı kitabına gönderme yapmıştır. Bilindiği gibi Abdülbaki Gölpinarlı, bu kitabında divan edebiyatını taraflı ve sert bir şekilde eleştirmiştir. Hilmi Yavuz'un “divan edebiyatı beyanındadır” şiiri de yıllar sonra Gölpinarlı'ya bir çeşit manzum cevaptır:

divan edebiyatı beyanındadır'dan

“Kuş sananlar yanıldilar
Bir baktıır dedi kimi
Belki de bir bakış kuşu
Kimseler bilmiyor hâlâ
Güzelliği yaz iklimi
Çiçek boyunca sususu
Uçardı azala azala.”[GUY, s.54]

2. Halk şiirile metinlerarası ilişkiler

“ve bir gölü içinden kuşatır gibi şiirler vardı... ne oldu?
onlardı.”

Hilmi Yavuz

Hilmi Yavuz'un Divan şiri ile olduğu kadar olmasa da zaman zaman halk şiriyle ve türkülerle metinlerarası bir ilişkiye girdiği görülmektedir. Halk şiri ile kurulan metinlerarası ilişkileri de bir tablo halinde örneklendirelim:

<i>Ana Metin(Öncel Metin)</i>	<i>Art Zamanlı Metin</i>
<p>"Ay doğar bedir Allah Bu sevda nedir Allah Ya benim muradım ver Ya beni öldür Allah." (Halk türküsi)</p>	<p>"ay doğar bir ay doğar umarsız gözlerinden bir ay batar bedir Allah karانlıklar bir silâh kahri gibi oturur yüreğime iflâh olmaz bir silâh ya kara bir kirbaç gibi vur beni küheyylanlara ya beni öldür Allah." (ay doğar, GUY:106)</p>
<p>"Mendilimde hâre var Yüregimde yâre var Ne ben oldum kurtuldum Ne bu derde çare var."</p> <p>(Halk türküsi)</p>	<p>"mendilimde hâre yok ama yüregimde yâre var." (ay doğar, GUY:107)</p>
<p>"Vardım ki yurdundan ayağ göçürmüş" Bayburtlu Zihni</p>	<p>"yaz şimdi de buradan mı ayağ göçürdü." (yazmak, ES:31)</p>
<p>"Ballar balını buldum Kovanım yağma olsun."</p> <p>Yunus Emre</p>	<p>"bir gülü söyleyiş, sen şirler şiirini buldum desen de yine, o yaban" (erguvan ve zaman, ES:123)</p>

3. Batı Şiiriyle metinlerarası ilişkiler

“Şiire yabancı dillerden alıntı yapılmasına telmi’ sanatı, bu tür şiirlere de mülemma denmektedir.”⁹ Hilmi Yavuz'un kitaplarında bölüm başlarına epigraf olarak Batı edebiyatından pek çok parçayı iktibas ettiği görülür. Marguerite Yourcenar, Gabriel Garcia Marquez, Odysseus Elitis ve Rainer Maria Rilke, şairin iktibas yaptığı belli başlı batılı edebiyatçılarından. Açık alıntı şeklinde yapılan iktibasların dışında Hilmi Yavuz, bazen batılı kaynaklı özdeyişi bazen de Batı şiirinden alınmış bir misraî şiirlerine eklemlemiştir:

<i>Ana Metin(Öncel Metin)</i>	<i>Art Zamanlı Metin</i>
<p>“O rose thou art sick” [Ey gül hastasın sen]</p> <p>William Blake The Sick Rose (Hasta Gül) şiirinden</p>	<p>“bir gülü sağalt <i>o rose thou art sick</i> ve anlaşılmak her zaman gizlidir hep ayrı nedende” (mevlânâ ve şems, ES:162)</p>
<p>“caminando entre fusiles”</p> <p>Antonio Machado [Lorca'nın 38 yaşında öldürülüşü için yaptığı El Crimen Fue En Granada(Cinayet Granada'da işlendi) adlı ağıt şiirinin ilk dizesi.]</p>	<p>“onu görmüş olmalısınız caminando entre fusiles” (yaz ağıdı, ES:20-21)</p>
<p>“Homo hominu lupus.” (İnsan, insanın kurdudur.)</p> <p>Thomas Hobbes</p>	<p>“Şiir, şiirin kurdudur.” (lethe, ES:136)</p>
<p>“excilé partout est seul”</p> <p>Felicite de Lamennais</p>	<p>“bin yayladan geçtin kalbin eksile eksile exilé partout est seul sürgün yalmızdır heryerde’ diye okudum.” [a,ş,k(bir), BY:405]</p>
<p>“je suis un vieux boudoir plein de roses fanées”</p> <p>Baudelaire</p>	<p>“bırakın öyle olsun, beni kilitle je suis un vieux boudoir plein de roses fanées çekmece açık dursun, çekmecedeği solgun gülleri kilitle!” [çöl ve kilit, BY:297]</p>
<p>“Sadık hizmetkarınız Scardanelli” [Hölderlin'in delirdikten sonra eserlerinin altında kullandığı imza]</p>	<p>“oluyor bu: delilik bir çiçektir ve adi: sadık hizmetkarınız Scardenelli” (harfler ve hölderlin, BY:426)</p>
<p>“Dünya bir kitaba varmak için mevcuttur.”</p> <p>Mallarme</p>	<p>“ve üzünü yeniden okumak için bir kitap bir kitap olur dünya” (tenha, ES:61)</p>
<p>“bal ve kül”</p> <p>Levi Strauss¹⁰</p>	<p>“şair ki beyliğinden bal ve kül sunardı kullarına... yazmak.” (yazmak, ES:31)</p>

Şair, zaman zaman Batı edebiyatındaki eser adlarına da göndermelerde bulunmuştur. Bu bir şiir ya da bir kitap adı olabileceği

gibi bazen de metinlerarası ilişki kurulmaya çalışılan eserin kahramanlarının isimlerini anma şeklinde karşımıza çıkar:

<i>Gönderme Yapılan Metin</i>	<i>Art Zamanlı Metin</i>
<i>Baudelaire-Hıçliğin Tadı adlı şiir</i>	“ey uçurum gözlü sevgilim! ne zaman baksam bir hiçlik tadı. ” (taflan, ES:42)
<i>Baudelaire- Elem(Kötülük) Çiçekleri</i>	a. “ <i>elem çiçekleri açıldılar</i> <i>Elif lâm mîm</i> ” [a,ş,k (iki), BY:409] b. “ <i>tâ sîn mîm</i> <i>kötülük çiçekleri açtılar;</i> <i>aç yaz, tok güneş kapandı</i> ” (<i>tâ sîn mîm</i> , BY:441)
<i>Stendal-Kırmızı ve Siyah</i>	“balkonu nasıl da kaybetti akşam! <i>julien</i> ne söyledi madam <i>Renal'a?</i> işte bir şey gidiyor, söyler misiniz? kim yol gösteriyor bu akşamlara?” (akşam ve balkon, AŞ:18)
<i>Marcel Proust- Swann'ların Tarafı</i>	“Bir gül seyirdi, bir yaz üzündü; nerden de andım sizi, <i>Odette'le Swann!</i> ...” (akşam ve Swann, AŞ:19)
<i>Dostoyevski</i> a. <i>Suç ve Ceza</i> b. <i>Beyaz Gece</i>	a. “beklesek ne olur? mumya ve lahit gibi durmak yan yana? aşklar da <i>cûrüm ve ceza</i> ... ve ceza! öyle ölürem.” (çöl yakarısı, BY:312) b. “o kızlar, sanki <i>beyaz gece</i> ! yol çürüdü ve kurudu ayışıkları” (yolculuk ve ali ve ömer, YŞ:27)
<i>Thomas Mann-Büyüülü Dağ</i>	“sunardı kullarına... yazmak büyüülü dağ ile dağ masalını ayırmaktır aslında.” (yazmak, ES:31)
<i>Jorge Luis Borges-Aleph</i>	“toplantı bir tek harfin çevresinde bir kavim; -ve dağıldı: <i>Aleph.</i> ” (harfler ve S/Z, BY:416)

4. Servet-i Fünûn Edebiyatıyla metinlerarası ilişkiler

Hilmi Yavuz'un şiirlerinde Servet-i Fünûn şair ve yazarlarına da göndermelerde bulunduğu, onlardan alıntılar yaptığı görülür. Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil ve Tevfik Fikret, Hilmi Yavuz'un metinlerarası ilişkiye girdiği girişi Servet-i Fünûn edebiyatçılarındır:

Gönderme Yapılan Eser-Şair-Şiir	Şiir
<p><i>“Artık uyan ey mâh Ey mâh-i dilâram Zirâ geçiyor âh Saat-i semen-fâm”</i> Cenap Şahabettin</p>	<p>“hüznün uzun önsözünde <i>Cenâb’ın</i> Okudum o yaz’ın son olduğunu” (haziran, GUY:48)</p> <p>“O aşktır ve o <i>yasemin renkli saat.</i>” (harfler ve atlar, BY:420)</p>
<p><i>Halit Ziya Uşaklıgil-Mai ve Siyah</i></p>	<p>a. “<i>Anımsatır bize mai ve siyah.</i>” (uçuk çocuk, ES:36)</p> <p>b. “<i>maide ve siyah, olur elbet, kininden.</i>” [siyah sonnet, ES:186]</p>
<p><i>Tevfik Fikret-Zelzele şiirinden: “Zafer biraz da hasar ister Koşan cihâd-i mealiye şanlı, lâkin ağır Mahûf adımlar atar Önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler”</i></p>	<p>“bu şehir yaprağın acıya değdiği yerde bir yemin gibidir: <i>zafer biraz da hasar ister koşan cihâd-i mealiye şanlı, lâkin ağır mahûf adımlar atar önünde zelzeleler, arkasında zelzeleler”</i> (şairler anlatıyor, GUY:176)</p>

5. Modern Türk şìriyle metinlerarası ilişkiler

Hilmi Yavuz'un son dönem Türk şairleri ve şìrları ile de metinlerarası ilişkiye girdiği görülür. Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Asaf Hâlet Çelebi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dranas, Özdemir Asaf, Nazım Hikmet, Mustafa Seyit Sutüven ile Behçet Necatigil Hilmi Yavuz'un şìrlarında alıntılar ve göndermeler yaptığı son dönem şairlerimiz olarak sıralanabilir. Şimdi şairin modern Türk şairleriyle kurduğu metinlerarası ilişkiyi tablo halinde örnekleyelim:

<i>Ana Metin(Öncel Metin)</i>	<i>Art Zamanlı Metin</i>
<p>Ahmet Haşim</p> <p>a.Bir Günün Sonunda Arzu b.Merdiven c.Yarı yol d.Bahçe e.O Belde</p>	<p>a. 1.“sen sussan da susmasan da bir tutup tutuştuğun hayale <i>ağırdan iri güller</i>” ve lale düşer düştüğün melale.” (tenhâ şiirinden, ES:61)</p> <p>2. “gün o günken... güneşli, acımasız bir akşamın sonunda arzu: -yok bile!” [a,ş,k(bir), BY:405]</p> <p>b. 1.“bir yerde ‘muttasıl kanar’ o güller; dağ dağ yarama basar akşamı.” (akşam ve hançer, AŞ:28)</p> <p>2. “eteklerinde çöl, çöl ve bir yiğin yaprak.” (çöl kırıldı, BY:311)</p> <p>c. 1. “o harman ki yarı yoldan daha uzak belki sana ve yarı yoldan daha yakın.” (Mustafa Suphi anlatıyor, GUY:178)</p> <p>2. “çöl de sert ve murdar, kuma belenmiş ay, silkiniyor, her yan meneviş, yarı yoldan ziyâde’sin, daha çıkış.” (çöl ve hüzün, BY:291)</p> <p>d. “E beyaz, O mavi, mercان dallar!” (harfler ve şairler, BY:421)</p> <p>e. “elbet buluşulur, orda, o yerde.” (yollar ve Zaman, ES:118)</p>

<p>Yahya Kemal</p> <p>a.Sessiz Gemi b.Rindlerin Ölümü c.Geçmiş Yaz</p> <p><i>"Körfezdeki dalgın suya bir bak göreceksin!"</i></p>	<p>a.“Ah, bir an önce gelse şu <i>gemi</i>; <i>Sessiz</i> ve ağır ağır;- hiç bekletmese!</p> <p>Yüksün, yük oldun ve yoktu yükün Ve yoksun rihtimda;-sen ve hiç kimse!...”</p> <p>(akşam ve yolculuk, AŞ:38)</p> <p>b.“sen gittin gideli kuşlar anlamaz görünür</p> <p><i>her açılan gülde yeni bir Şirâz görünür</i></p> <p>(Yahya Kemal'e rübai, GUY:58)</p> <p>c. 1.“bakışlar dağıloksen denizin belleğinde senin her şî'rinde <i>geçmiş bir yaz</i> görünür.”</p> <p>(Yahya Kemal'e rübai, GUY:58)</p> <p>2.“yazdığını akşamlara bir bak göreceksin.”</p> <p>(akşam ve yazmak, AŞ:24)</p>
<p>Asâf Halet Çelebi-Nurusiyah şîiri</p>	<p>“...kalbine gömülüür <i>Nurusiyah</i>”¹²</p> <p>(akşam ve nurusiyah, AŞ:29)</p> <p>“bu çöl nedenimdir benim, ona ilişme! <i>sebpsiz hüzün</i>'dü hocası, âh sefaletin.”</p> <p>(çöl ve çarmıh şiirinden, BY:290)</p>
<p>Mustafa Seyit Sütüven- Sütüven adlı şiirinden: “Akhalılar da bir zaman <i>Sair, ilâhe, kahraman,</i> Şî'rini burda içtiler.”</p>	<p>“zakkumlara vardık: <i>şair, ilâhe,</i> <i>kahraman...</i>”</p> <p>(dil ve zaman: ES:97)</p>
<p>Ahmet Hamdi Tanpinar- Bursa'da Zaman</p> <p>Nazım Hikmet</p> <p>a.<i>Verâ için yazdığını şiirler</i></p> <p>b.“mübalâğa cenc olundu.”</p> <p>Nâzım Hikmet(<i>Seyh Bedrettin Destani</i>'ndan)</p>	<p>bursa ve zaman şiirî¹³</p> <p>(ES:104–106)</p> <p>a.akşam ve verâ şiirî</p> <p>(AŞ:39)</p> <p>b.“mübalâğa akşam olur.”</p> <p>(bedreddin, GUY:70-71)</p>

Özdemir Asaf-Lavinia şiirİ Behçet Necatigil a. "Bir gün bakar ilerde kendi gibi biri Ama artık çok geç! Işık söner, karanlık karşı kıyı <i>Ve dolaşır labirentte yumak.</i> " Behçet Necatigil(<i>Cıkmak</i> şiirinden) b.ktl şiirİ	a.akşam ve lavinia şiiri (AŞ:22) b.lavinia için sonnet şiiri (ES:203) a.“theseus ne istedi ariadne’den? <i>ve dolaşır labirentte yumak...</i> ” (akşam ve balkon, AŞ:18) b.“necatigil <i>ktl</i> dediydi, İ kırmızı” (harfler ve şairler, BY:421)
---	---

Tablodan da anlaşılacağı üzere Ahmet Haşim, Hilmi Yavuz'un şiirlerinde en çok gönderme yaptığı ve metinlerarası ilişkiye girdiği şairdir.

6. Kendi şiirleriyle metinlerarası ilişkiler

*“Nasıl başlasam bilmiyorum
 Belki uzak bir şiirin
 Soğumuş küllerinden?”*
Hilmi Yavuz

Hilmi Yavuz, şiirlerinde yalnız başka şairlerin şiirlerine değil kendi şiirlerine de göndermeler yapmıştır. *Yolculuğun yolculuğu* adlı şiiri, şairin kendi şiirleri ile metinlerarası bir ilişkiye girdiğinin güzel bir örneğidir:

yolculuğun yolculuğu

kendimi yollara adadım
şairlerimi de...

bir şiirimde,
'yollar, yakut uzaklıklardır',¹⁴ demiştim;
'yürüdüm dile gelmek-
le gelmemek arası bildiğim yerde...'

demiştim bir başka şiirimde...

'giden ben değilim, yoldur...'¹⁵

dizesi de benimdir;

'yollarsa her zaman biraz küskündür,

yokuşlarda ve inişlerde...'¹⁶

dizesi de

ve başka dizeler:

'ben hep yolları düşledim,

derin yollarda yürüken...'¹⁷

yolların gül sesli olduğunu¹⁸

ben söyledim;

onların beni 'yazın ta içine'

çağırdıklarını söyledim

sevgilime

o zamanlar uzaktaydı ve ben ona,

'yüzünde yolların gülüşü'¹⁹

var, demiştim;

'ben tenime yürürem'²⁰

diyen de bendim;

ve şairler de:

'yunus yana yana yürüdüydü,

mevlana done done,

bense kana kana yürürem'²¹

demiştim de...

unuttum hepsini şimdi,

unuttum...

artık sadece yolculuklar var şiirlerde. "[YŞ:54–57]

Yolculuk Şirleri adlı kitabının bu son şiirinde Hilmi Yavuz, kendi şiirleriyle metinlerarası ilişkiye girerek âdetâ daha önce yayınladığı şiirlerinde yol ve yolculuk izleklerine nasıl yer verdiği bir dökümünü yapmıştır. Şairin kendi şiiriyle kurduğu metinlerarası ilişkiler "Ölüm ve Zaman"(ES:128) şiirinde de görülür.

7.Diğer metinlerarası ilişkiler ve telmihler

Hilmi Yavuz'un şiirlerinde metinlerarası ilişkiler, yalnızca şairlere ve şiirlerle sınırlı değildir. Şair, zaman zaman kutsal kitaplara göndermeler yaparak onlarla metinlerarası ilişkiye girmiştir:

Ana Metin(Öncel Metin)	Art Zamanlı Metin
<p>"kâle len terâni"[Beni asla göremezsin-Hz. Musa'nın Tur dağında 'Bırak Rabbim seni göreyim' talebine aldığı ilahî cevap] Kuran-ı Kerîm, Araf:143</p>	<p>"sur sesleriyle dolan erguvan ve... len terani" (orpheus'a şiirler-2, ES:159)</p>
<p>"Dar kapıdan geçiniz, çünkü insanı yıkıma götürüren kapı genişir." (İncil, matta 7:13–14)</p>	<p>"yolculuk öncesiymi, bize 'Dar Kapı'dan geçiniz...' mi dediler." (yolculuk ve sorular, YŞ:26)</p>
<p>Tevrat'a ve İncil'e göndermeler</p>	<p>çöl şiirleri kitabında bir bütün hâlinde(bölüm isimlendirmeleri, şiir isimleri, şiir içinde göndermeler BY:279–313]</p>

Şairin şiirlerinde bazen bir tango metniyle bazen de bir resimle metinlerarası ilişkiye girdiği görülür:

*"Zaman iyice alçaldı... aşklar
görünür oldular ve **mâzi kalbimde yara**"*[AŞ:10]

mîralarında **mâzi kalbimde yara** sözüyle meşhur şu tangonun sözlerine gönderme yapmıştır:

*"Mazi kalbimde bir yaratır
Bahtım saçlarımından karadır
Beni zaman zaman ağlatan
İşte bu hazin hatırladır."*

Şair, "*las menias için sonnet*"[ES:187] adlı şiirinde Velazquez'in meşhur tablosu **Las Menias**'a gönderme yapmıştır. Hilmi Yavuz'un bazı şiirlerinde filmlere de gönderme yaptığı görülür.

"Nereus Kızları şiirinde Luis Bunuel'in *Yok Edici Melek* ve Bakış Kuşu adlı kitabında "geçen yıl marienbad'da" adlı şiirinde Alain Resnais'in *Geçen Yıl Marienbad'da* adlı filmine gönderme yapmıştır."²²

Onun şiirlerindeki telmihler ve mitolojik göndermeler de metinlerarası ilişkinin oldukça geniş bir çerçevesini oluşturur. Şair, pek çok şiirinde Sümbül Sinan'dan Orpheus'a, Şeyh Bedrettin'den Kaab bin Zübeyr'e, Leylâ'dan Züleyha'ya, Şems'ten Mansur'a pek çok Doğu ve Batı kaynaklı figüre telmihler yapmıştır.

Sonuç yerine...

"Şiir, geçmişe yapılan atıflarla ilerler."
Behçet Necatigil

"kendi suyunu terk eden
bir ırmağ gibi aktındı
şıirden şaire"

Hilmi Yavuz

Her sanat eserinin, daraltarak söylesek edebî metnin, diğer sanat eserlerinden ve edebî metinlerden bağımsız değerlendirmeyeceğini savunan metinlerarası ilişkiler, özellikle 1960'lı yıllarda itibaren gelişen bir kuramdır. Metinlerarası ilişkiler kuramına göre sanatçının edindiği bilgi ve birikim, eserine mutlaka yansır, çünkü sanatçı geleneğe eklenerek varlığını devam ettirir. Eleştirmen yahut okur da sanatçının gelenekle bağını ve metinlerarası ilişkileri göz önüne alarak edebî metni değerlendirmelidir. Biz bu çalışmamızda Hilmi Yavuz'un şiirindeki metinlerarası ilişkileri ana hatlarıyla tespit etmeye çalıştık ve şu sonuçlara ulaştık:

Hilmi Yavuz'un şiiri, metinlerarası ilişkiler açısından zengin bir panorama gösterir. Çünkü bu şiir, "geçmişe yapılan atıflarla kurulan bir şıirdir" ve Hilmi Yavuz gerek doğu gerek batı kültürüne ait metinlere yaptığı göndermelerle günümüz Türk şiirinde metinlerarası ilişkileri bilinçli bir şekilde en sık kullanan şairdir. Metinlerarasılık üzerine teorik yazılar da yazan Hilmi Yavuz, şiirlerinde yaptığı göndermeleri çoğunlukla şiir içerisindeki italik dizgilerle belirtmiştir.

Hilmi Yavuz, şiirlerinde kendine yakın hissettiği Türk ve Batı şiir geleneği içerisindeki pek çok şairle metinlerarası ilişki kurar. Bu

şairler içerisinde özellikle *Şeyh Galib*, *Ahmet Haşim*, *Yahya Kemal*, *Asaf Hâlet Çelebi*, *Baudelaire* ve *Behçet Necatigil*'in metinlerine yapılan atıfların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Şair, bu isimlerin metinlerine göndermeler yaparken sanki onlarla aynı/yakın şiir anlayışına(saf şiir) sahip olduğunu belirtmeye çalışır. Yüzyılların imbiğinden geçerek günümüze ulaşan ortak imgeler, söyleyişler ve/veya temalar(örneğin akşam, nurusiyah, yol imgeleri), Yavuz'un şiirini kendisine yakın bulduğu şairlerle ve edebî metinlerle buluşturmuştur.

Hilmi Yavuz'un şiirlerindeki metinlerarası ilişkiler, şiirlerle ve şairlerle de sınırlı değildir. Şairin zaman zaman romanlara, mitolojiye, kutsal metinlere, filmlere yahut ünlü bir tabloya da gönderme yaptığı da görülür. Hilmi Yavuz, şiirlerindeki bu metinlerarası ilişkiler ile [*sairin düz yazılarında vurguladığı sekliyle söyleyerek*] geçmişteki semiyotik pratiklere eklenmemek istemiştir ve şair bunu başararak geleceğe gökkuşağı gibi rengârenk lirik saf şiirler bırakmıştır.

Kaynakça

- Aka, Pınar, *Hilmi Yavuz'un Şiirine Metin Merkezli Bir Bakış*, Bilkent Ün., Sos.Bil.Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.
- Aytaç, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., Ankara, 1999.
- Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yay., Ankara, 1999.
- Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi,2.Bas., Ankara., 2004.
- İssi, Cüneyt, "Hilmi Yavuz'un Bursa ve Zaman Şiirini Yeniden Kurma(Reconstruction)Denemesi", G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, C.5, S.1, 2004, s.25–34.
- Önal, Mehmet, *En Uzun Asrin Hikâyesi Yeni Türk Edebiyatına Teorik Bir Yaklaşım I*, Akçağ Yay., Ankara., 1999.
- Tonga, Necati, "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Divan Şiiri Tartışmaları ve Gelenekten Faydalananma", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4 Fall 2007, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II, s.771–782
- Yavuz, Hilmi, *Gülün Ustası Yoktur*, Can Yay., 4.Bas., İstanbul,1993.
- Yavuz, Hilmi, *Erguvan Sözler Toplu Şairler 2*, Can Yay., İstanbul, 1993.
- Yavuz, Hilmi, *Akşam Şairleri*, Varlık Yay., İstanbul, 1998.
- Yavuz, Hilmi, *Yolculuk Şairleri*, Can Yay., İstanbul, 2001.
- Yavuz, Hilmi, *Büyüü'sün Yaz*(Toplu Şiirler 1969-2005),YKY., İstanbul, 2006.
- Yılmaz, Ercan(Söyleşi), "Hilmi Yavuz: Şiirler, Büyük Akarsulara, Irmaklara Benzerler", *Irmak*, Hilmi Yavuz Özel Sayısı, S.63,Mart 2006.